

KUTLUDÜĞÜN'DE TÜRK HALK EDEBİYATI

SAİM KESKİN*

Kutludüğün, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın merkez ilçelerinden Mamak'a bağlı beş bine yakın nüfusu bulunan ve bin haneye ulaşan beş yüz yıllık bir beldedir.

Kutludüğün beldesi Ankara'nın merkezine 25 km. mesafede olmasına rağmen Türk halk edebiyatı örneklerinin yanında diğer folklor unsurlarının çok zengin, bakir ve özelliklerini koruyan bir yapıya sahip olması, araştırma yapmamda önemli rol oynadı.

1996-1998 yılları arasında Yard.Doç.Dr.Ayşe DUVARCI**'nm danışmanlığında bu bölgede yapılan ilk araştırmanın olması nedeniyle Türk halk edebiyatına katkı sağlayacağını inanıyorum.

Kutludüğünlüler, Büyük Selçuklu Devletini kuran Oğuzlar'ın Üç Okların üç kolundan biri olan Dağ Han kolunun *Eymür* boyuna mensup Türkler olduğu rivayet edilmektedir. Akrabalarının Kahramanmaraş'ın uzunyaylasında hayvancılık ve arıcılıkla uğraştıkları bilinmektedir.

Destan, efsane, halk şiiri, mâni, ağıt, türkü, bilmece, masal, halk hikâyesi, fıkra, atalar sözü, deyim, tekerleme gibi sözlü geleneğe yaşayıp kuşaktan kuşağa aktarılan anonim halk edebiyatı ürünleri Kutludüğün beldesinde oldukça zengindir.

Bu araştırmada türküler, kına türküleri, düğünlerde söylenen mâniler, ağıtlar, bilmeceler, masallar ve atalar sözü bulunmaktadır. İnsan ve insan organlarıyla ilgili; hayvanlarla, hayvani ürünlerle ilgili; bitkilerle, bitki ürünleriyle ilgili; tabiatla, tabiat olaylarıyla ilgili; eşyalarla ilgili; ölüm, din ve öteki konularla ilgili olanlar bilmeceler başlığı altında verilmektedir.

a) Türküler

"Anonim halk şiirinin en eski türlerinden biri olan türkü, doğu Türkleri arasında 15. yüzyılda rastlanmakta ise de Anadolu'da ilk türkü örneklerini 16. yüzyılda

* Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı

** Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

bulabiliyoruz. Türk kelimesinden "Türk'e ait, Türk'e mensup, Türk'e mahsus" anlamını verecek bir biçimde türetilen bu kelime, sadece bir şiir şeklini değil, özel ezgileriyle okunan değişik metinleri de anlatmaktadır. Denilebilir ki anonim olsun olmasın, halk şiiri içinde yer alan bütün türlerde ezgi, en çok türkülerde belirleyici bir rol oynayarak ön plâna çıkmak zorundadır. Bu bakımdan ezgisine ve ritmine bakmadan türküleri özellikle yapıları bakımından çeşitli şekillerde sınıflandırma çalışmaları yapmak, eksik bir çalışma olarak kalmak zorundadır" (Gözaydın 1989: 24).

"Türkülerin ortaya çıkışları iki yolla olmuştur ve bugün de olmaktadır. Ya çok kısa bir zaman içinde anonimlik özelliğini kazanmışlar, ya da saz şairlerinin söylediği parça sonradan türkü olarak tanınmıştır ve türküyü yakanın adını da vermektedir. Her iki halde de özel bir ezgi ile söylenmektedirler" (Gözaydın 1989: 25).

Türküler mahallî ve umumî olarak iki grupta adlandırılır. Mahallî türküler bulunduğu mekâna ve zamana göre umumî türkülerden birinin bestesine uydurularak yapılır. Ayrıca, herhangi bir hadise üzerine bestesi ve güftesi yeniden yapılan türküler vardır.

Kutludüğün'de söylenen türküler, Ankara, Kırıkkale, Kırşehir illerinde söylenen türkülerle aynı özelliği gösterir. Bunlar saz ve darbuka çalınarak söylenir.

İç Anadolu bölgesinde yöresel türküler, umumî türkülerin birinin bestesine uydurularak yapılan türkülerdir. Ankara'nın diğer ilçelerinde olduğu gibi Mamak ilçesinin Kutludüğün beldesinde de hareketli oyun havaları olarak bilinen meşhur bestelere güfteler uydurulur. Kutludüğünü Gürcan Yılmaz'dan derlenen bazı türküler şunlardır:

Misket

Caminin ezanı yok,
İçinin düzeni yok,
Ben yandım aman aman,
Ayrılamam.

Çok memleketler gezdim
Aman aman
Misket'ten güzeli yok
Oy farfara farfara

Ateş düştü şalvara
Ağzım dilim kurudu
Kız yalvara yalvara

Daracık daracık sokaklar,
Kızlar da misket yuvarlar,
Ah yürüsünde çürüsün,
Kız seni öpen dudaklar.

Güvercinim uyur mu?
Seslensem uyanır mı?
Ben yandım aman aman,
Ayrılamam.

Daracık daracık sokaklar,
Kızlar da misket yuvarlar,
Ah yürüsünde çürüsün,
Kız seni öpen dudaklar.

Fidayda

Aman gökte yıldız sayarlar,
Canım gökte yıldız sayarlar,
Çiğ yumurta soyulmaz,
Aman da çiğ yumurta soyulmaz.

Fidayda da Ankaralım fidayda,
Başına da gelsin bu sevda.

Aman kayalar merdi merdi,
Aman kayalar merdi merdi,

Kim bilir ki kimin derdi,
Aman da kim bilir kimin derdi.

Fidayda da Ankaralım fidayda,
Başına da gelsin bu sevda.

Aman bulguru kaynatırlar
Koçum bulguru kaynatırlar
Serinde yaylatırlar
Aman da serinde yaylatırlar.

Fidayda da Ankaralım fidayda,
Başına da gelsin bu sevda.

Sap yükledim Kağnıya
Sap yükledim kağnıya,
Vay deli deli.
Cahil ömrüm çürüdü,
Vay deli deli.

Alacaksan al beni,
Vay deli deli.
Cahil ömrüm çürüdü,
Vay deli deli.

Saf anası yürüdü,
Vay deli deli.
Cahil ömrüm çürüdü,
Vay deli deli.

Gel Yanıma

O şirin sözlerine de,
Kurbanım gözlerine,
Bakayım yüzlerine de,
Gel yanıma gel.

Edalı canı asılasıca,
Sazlıca sözlüce,
Gel gidelim kız gizlice,
Gel yanıma gel.

Tomurcuk memeleri,
Çözöver düğmeleri,
Göreyim südyenleri,
Gel yanıma gel.

Bağda güller açılır,
Açılır da saçılır,
Yedi cennet kapıları,
Kızlarınan açılır.

Suna Yosması

Yol yürüdüm yoruldum,
Kız ben sana vuruldum,
Öpmeden mi darıldın?
Suna yosması.

Mertlik bizim şanıımız,
Kayaş olmuş yolumuz,
Kutludüğün şanıımız,
Suna yosması.

Takınırsın da zilleri,
Coşturursun âlemleri,
Öldürürsün bizleri,
Suna yosması.

Mertlik bizim şanıımız,
Kayaş olmuş yolumuz,
Kutludüğün şanıımız,
Suna yosması.

Köyden indim şehire,
Sordum evleriniz nerde,
Sen düşürdün beni bu derde,
Suna yosması.

Mertlik bizim şanıımız,
Kayaş olmuş yolumuz,
Kutludüğün şanıımız,
Suna yosması.

Sille

Aman bu silleden,
Aman gece geçtim.
Görmedim annem,
Annem, annem.

Karılı da buzlu,
Sularından içtim.
Ölmedim annem,
Annem, annem.

Amanın şu Kayaş'ın,
Aman dört bir yanı,
Sarhoşlar annem,
Annem, annem.

Amanın sille sille,
Seviyom bile bile,
Sunayı annem,
Annem, annem.

Bulamadım

Sen olmasan nidem yalan dünyayı,
Nasıl çekerim annem bunca cefayı,
Benden ayrılırsan yıkılırım ben,
Yanımda ol benim.

Bulamadım, bulamıyom ben,
Bulamam ki, yâr gibi seven.

Senin aşkın ile çölde gezilir,
Gülerek dünyanın Ayşem kahrını çekilir.
Sen sakat ol yeter bana dünyada,
Aşk şarabın zehir olsa içilir.

Bulamadım, bulamıyom ben,
Bulamam ki, yâr gibi seven.

Yürü Yürü

Yabandan gel,
Kömür de gözlüm yabandan.

Kostak kostak yörü,
Çapraz çapraz yörü,
Aman da koçum yörü,
Aman da yörü, sağdan yörü.

Adım adım kaçıyor,
Çobandan koçum gözü.

Kostak kostak yörü,
Çapraz çapraz yörü,
Aman da koçum yörü,
Aman da yörü, sağdan yörü.

Köylü Sevdiğim

Yâr gider de yoluna,
Sarılaydın boynuna,
Sevdiğim, sevdiğim,
Köylü de sevdiğim.

Kirpikleri kalem kaşlı,
Sana da Yılmaz yakıştı,
Sevdiğim, sevdiğim,
Köylü de sevdiğim.

Yârim giymiş şalvarı,
Önüne de katmış davarı,
Sevdiğim, sevdiğim,
Köylü de sevdiğim.

Kirpikleri kalem kaşlı,
Sana da Yılmaz yakıştı,
Sevdiğim, sevdiğim,
Köylü de sevdiğim.

Kayaş Dolmuşu

Kayaş dolmuşu duruyor,
Mamak'ta dolmuş geliyor,
Kalk gidelim şoför gardaş,
Yolda da bayan bekliyor.

Yavaş yavaş gidelim,
Yolda da bayan bindirelim,
Kayaşa da gelince koçum,
Erkekleri indirelim.

Kayaş'tan da kalktı dolmuş,
Bentderesi'ne varınca durmuş,
Kalk gidelim şoför de gardaş,
Bize de sıra kalmamış.

Yavaş yavaş gidelim,
Bayanları bindirelim,
Kayaş'ıda geçince dostum
Baraja da çekelim.

Ver Elini

Ayran içtim ben o yârin elinden
 Ayran içtim ben o yârin elinden
 Sarılaydım o incecik belinden
 Sarılaydım o incecik belinden.

Anan görürse de tutmaz dilini
 Anan görürse de tutmaz dilini
 Gel gidelim sevdiğim de ver elini
 Gel gidelim sevdiğim de ver elini

Kurban oldum Ankara'nın yoluna
 Kurban oldum Ankara'nın yoluna.
 Gel gidelim sevdiğim de gir koluma
 Gel gidelim sevdiğim de gir koluma.

Anan görürse de tutmaz dilini
 Anan görürse de tutmaz dilini.
 Gel gidelim sevdiğim de ver elini
 Gel gidelim sevdiğim de ver elini.

Mekânımız Kayaş

Memleketim Ankara, Kayaş,
 Mekânımız oldu baraj.
 Haydi de gidelim Seyit,
 İçelim yavaş yavaş.
 Mekânımız oldu Kayaş,
 Gel kızım yavaş yavaş.

Biz muhabbeti severiz,
Kaşıkları döveriz.
Kusura bakma güzelim,
Biz muhabbeti severiz.

Mekânımız oldu Kayaş,
Gel kızım yavaş yavaş.

Atım Arap

Atım araptır,
Benim anam.
Yüküm de şaraptır.
Benim koçum.

Atım kara,
Ben kara.
Aman da memleketim koçum,
Kayaş, Ankara.

Bir elimde sazım,
Çalar da bazı bazı.
Öpüm dirken ıssırırverdi,
O deyyusun kızı.

Ankara bizi,
Eğlemez aman aman.
Aman da kalkın,
Gidelim Suna'ma koçum.

Hey kargalar kargalar,
 Aman da sarhoş,
 Dallarını ırgalar,
 İrgalar da koçum.

Alsana fındık fıstık
 Baş altında yastık
 Uyandıkça koçum

On dördünü geçenler
 Geçenler aman aman.
 Aman da koca diye koçum
 Sayıklar vay vay.

Sarı Kız
 Yandım aman aman sarı kız.
 Öldüm aman aman sarı kız.
 Yâr, yâr, yâr öldüm.

Koyma beni yalnız.
 Yalvarıyom sana sarı kız,
 Koyma beni yalnız.
 Seni dinsiz imansız.

Aman şu benim selâmımı,
 Haydi şu benim selâmımı,
 Yâr, yâr yandım öldüm.
 Yâra kim ulaştırır.

Benim Yârim

Benim yârim gurbet elde bekliyor,
Benim yârim gurbet elde bekliyor.
Gelir diye günü güne ekliyor,
Gelir diye günü güne ekliyor.

Suya gider su helkesi kolunda,
Suya gider su helkesi kolunda.
Bir gerecik kalaydım da koynunda,
Bir gerecik kalaydım da yanında.

Sağdan Gel

Yamandan gel yamandan,
Aman güzel oğlan.
Kan damlıyor kamadan,
Sevdim bekâr oğlan.

Sağdan gel, soldan gel,
Olmadı sıran bu yandan gel.

Öyle sevda mı olur?
Aman güzel oğlan.
İstet beni babamdan,
Sevdim bekâr oğlan.

Sağdan gel, soldan gel,
Olmadı sıran bu yandan gel.

Hatip çayı uzulu,
Aman güzel oğlan.

Çekemiyom nazını,
Sevdim Hasanođlan.

Sağdan gel, soldan gel,
Olmadı sıran bu yandan gel.

Böyle sevda mı olur?
Aman güzel oğlan.
İstet beni amcamdan,
Sevdim bekâr oğlan.

Sağdan gel, soldan gel,
Olmadı sıran bu yandan gel.

Ađa Gelin Sürmelim
Ađa gelin de indim ola yayladan
Gaşın değil gözün beni ağlatan
Ađa gelin sürmelim.

Ađa gelin de oturmuştta taşın üstüne
Taramış zülfünü de kaşın üstüne
Ađa gelin sürmelim.

Yüce dağ başında da yayılır bir yılın
Hanesi yıkılmışta evleri viran
Ađa gelin sürmelim.

Geline Kına Yakılırken
Bismillah deyin kınaya
Çağırın gelsin anaya

Kınan al olsun
 Orda dirliği bal olsun
 Hani bu kızın anası
 Önünde mumlar yanası
 Hatladı çıktı eşiği
 Sofrada kaldı kaşığı
 Kız ananın tatlı danışığı
 Kınan al olsun
 Orda dirliği bal olsun.

Gelin Övme

Ah nedelim vah nedelim
 Bağ bahçeye gidelim
 Yol kalsın gönül kalmasın
 Kaynana kadına gidelim.

Ah nidelim vah nidelim
 Eltisi kadına gidelim
 Görümcesi kadına gidelim.

Kına Türküleri

Kutludüğün beldesinde yapılan kına gecelerinde söylenen türkülerden tespit edilenler aşağıda yer almaktadır.

...
 Kınaya gelin kınaya
 Çağırın gelsin anaya
 Gelin kınan kutlu olsun
 Vardığın yer mutlu olsun.

Kınası karlı tasta
Oğlan evi pek havasta
Kız anası baba yasta
Gelin kınan kutlu olsun
Orada dirliğin tatlı olsun.

Hani bu gün kız anası
Başın tamun anası
Çağırın gelsin anası
Gelin kınan kutlu olsun.

Kınayı getirin ana
Parmağı bastırın ana
Bu gecede misafirim
Koynunuzda yatırın ana

Çakmağı çakmaya geldim
Kınayı yakmaya geldim
Her işi bitirmişim
Kınayı yakmaya geldim.

Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Kız ananın tatlı danışığı
Gelin kına kutlu olsun
Vardığın yer mutlu olsun

Kafa aşlar kafa aşlar
Yol yolunun yaslı taşlar
Hakkınızı helâl edin

Ben gidiyom kız kardeşler
Hakkınızı helal edin
Ben gidiyom kardaşlar

Siniyi kırdın kuzu
Almayın yaban kızı
Olursa köylüm olsun
Hem tadı var hem de tuzu.

Kız anası gelmeyince
Baş aşını vermeyince
Gelin elin kınaya vermeyince
Kınan elin al olsun, al olsun.

Damınızda asma yedim
Sırtımızda yük yedim
Bir canımda lokman etim
Anam değil misafirim.

Keklik gelir seke seke
Kulağında altun küpe
Ben anamdan ayrılmazdım
Ayırdılar çeke çeke.
Ben babamdan ayrılmazdım
Ayırdılar çeke çeke.

Çayda çırılar yanıyor
Yanıp yanıp sönyör
Kız elini kınaya verme
Vay benim anam anam.

Arap atım kırılmasın
Kömüşümüz yorulmasın
Kız evinde daralmasın
Verin gelini gidelim.
Kız evinde ağlamasın
Verin gelini gidelim.

Kara kazan kaynamasın
Atam tüfek oynamasın
Bu da Allah'ın emridir
Canım anam ağlamasın.
Bu da Peygamber sünneti
Canım babam ağlamasın.

Ah nedelim vah nedelim
Bağa bahçaya gidelim
Yol kalsın gönül kalmasın
Kaynana kadına gidelim.
Yol kalsın gönül kalmasın
Kaynana kadına gidelim.

Ah nidelim vah nidelim
Bağa bahçeye gidelim
Yol kalsın gönül kalmasın
Halatlı kadına gidelim
Yol kalsın gönül kalmasın
Halatlı kadına gidelim.

Ah nidelim vah nidelim
Bağa bahçeye gidelim

Yol kalsın gönül kalmasın
Örümcekli kadına gidelim.

Çöreğimiz yağlı mı ola
Baklavamız mola mola
Kaynana kadın yolla mola
Yolla pişkeşe gidelim
Kaynana kadın yolla mola
Yolla pişkeşe gidelim.

Ah nidelim vah nidelim
Bağa bahçele gidelim
Ah nidelim vah nidelim
Bağa bahçeye gidelim

Yol kalsın gönül kalmasın
Yengesi kadına gidelim
Yol kalsın gönül kalmasın
Cümlesi kadına gidelim

...

Gülüm Gonca İken

Irmağa ektilerde âlâ bostanı
Giydirmeyin name kıza fistanı
Beni vuran düşmanların Osmanı
Gülüm gonca iken soldurdun felek.

Elimde tabancam, çiftem dalımda
Hazırımış Osmanınki elinde
Yedim kurşunu da kaldım yerimde
Gülüm gonca iken soldurdun felek.

Aşağıdan gelir çifte jandarma
 Baba beri sol yanıma dönderme
 Ben ölürüm Ankara'ya gönderme
 Gülüm gonca iken soldurdun felek.

b) Mâniler

Mâniler, Türk halk şiirinin genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik en küçük nazım türüdür. Mâni, dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Anlamın ağırlığını taşıyan dizeler genellikle mâninin üçüncü ve dördüncü dizelerindedir. Dörtlüğün ilk iki dizesi, son iki dizeye hazırlık sağlayan doldurma dizelerdir.

Mâniler, özelliklerine göre niyet, atışma, bekçi, mektup, âşık mânileri, çalışırken söylenen, semai kahvelerinde söylenen, düğünlerde söylenen mâniler şeklinde tasniflere ayrılmıştır.

Beldede eskiden dibek döğülürken söylenen mâniler, şimdi toplu olarak yapılan işlerde, kına gecelerinde, özel eğlence günlerinde söylenmektedir. Mânilerden örnekler:

Düğünlerde Söylenen Mâniler

Bir mâni iki mâni
 Yoktur yarın imanı
 İmansız yâra düştüm
 Mevlâm versin imanı.

Bahçelerde ahım var
 Bir türlü ziyahım var
 Göz görmüş gönül sevmiş
 Benim ne günahım var.

Mânini mayır ayım
 Gülünü ayır yâрім
 Eğer karnın aç ise
 Karnını doyr yâрім.

Bahçe bara mı gider?
Ayva nara mı gider?
Aman gemici dayı
Bu yol yâra mı gider?

Bahçe barsız olur mu?
Ayva narsız olur mu?
Ben hâkime danıştım
Bekar yârsız olur mu?

İki lüleli pınar
Soksam ellerin donar
Nazlı yârdan ayrıldım
Ciğerim ona yanar.

Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı.

Şu dağın ardı meşe
Gün kalka gölge düşe
Beni yârdan ayıranın
Evine hıvan düşe.

Anadolu uşağı
Gevşek bağlar kuşağı
Onu bunu dinlemez
Çeker vurur bıçağı

Al işlik mavi düğme
Yine düştün gönlüme
Yâr fikrime geldikçe
Kan damlar yüreğime.

Su akar pişman
Güzellik başa düşman
İstemem dul herifi
Yüzü dost karnı düş

Armut daldan düşer mi?
Yâr güneşte pişer mi?
Sevip sevip ayrılmak
Şansımıza düşer mi?

Endim çeşme başına
Bir kız geldi karşıma
Bir öptüm bir ısırıldım
Aklım geldi başıma.

Kaşların ince ince
Olur mu görmeyince,
Seni bana vermezler
Düşmanlar ölmeyince.

Kadifeyi boyarlar
Gizli söyle duyarlar
İki gönül bir olsun
Bize nikâh kıyarlar.

Kadifeli güzelim
 Giyin kuşan gezelim
 Ceplerin kayma dolu
 Zevk edelim gezelim.

Asma çardaktan aşmış
 Filizleri dolaşmış
 Yârin güzel saçları
 İnce bele dolaşmış.

Kutludüğün – Bayındır:
 Birbirinden hayındır.
 Buzağı pabuç yemez
 Bu bize bir oyundur.

Son mâninin hikâyesi şöyledir:

“Geçmiş zaman içinde bir tahsildar Kutludüğün'e gelmiş. Köylüyü sıkıştırmış, yemiş, içmiş. Gece köyde yatmış. Sabah kalkmış. Bakmış ki pabuçlar yok, başlamış bağırıp çağırmaya. Büyük küçük, çoluk çocuk aramışlar pabucu, yine de bulamamışlar. Pabucu buzağı yedi diye karar kılmışlar.”

c) Ağıtlar

“Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıyı anlatmak amacıyla söylenen şiirlerdir. Ölümünden duyulan üzüntüyle birlikte merhumun iyilikleri de anlatılır. Halk şiiri malı olan ağıtlar da vardır. Bunlar genellikle genç yaşta ölen kız ve delikanlılar için söylenir. Ayrıca gelin olup anasının evinden ayrılan kızlar için de ağıtlar yakılır” (Dilçin 1992: 342).

Yaklaşık 1885 yılında meydana gelen bir hadiseyle ilgili kızlar tarafından dilden dile aktarılan ağıt, 1965 yılında Mustafa Mutlu tarafından derlenmiştir. Ağıtın meydana gelişi şöyle anlatılmaktadır:

Nişanlı bir kız evini sıvar, temizler ve çeşmeye su almak için gider. Yolda iki kişi kızı kaçırmak ister. Bu kişiler kızı daha önce istemişler fakat verilmemiştir. Kız teslim olmayınca da onu öldürürler.

Evlerinin önü kayalık taşlı
 Çorapta kaldı şişlerim başlı
 Anam ağlar gözlerim yaşlı
 İki düşman koyamadı eve
 Şahidim oldu kapıylan söğüt.

Aldı araba yel gibi gitti
 Ciğerim ezdi de içimi ditti.
 Anamınan bacım yasım etti.
 Ağla anam kaderime yazıma
 Hem canıma kıydı hem de kuzuma.

Davar sağmaya gittim de
 Başladı davarlarım gakmaya
 Gözyaşlarım da başladı
 Yağmur gibi akmaya
 Anam geldi sandığıma bakmaya
 Sandığa da çeyizimi koyamadım
 Bu dünyadan da hevesimi alamadım.

Davarımı da bu yaylaya götürdüm
 Seni öldürdüğüme de pişmanlık getirdim.
 Ağlaya ağlaya da gözyaşımı sileyim
 Başıma geleni, felek kimden bileyim
 Davarımı da getirdim ağıla koydum
 Şeytan sözüne uydum da canına kıydım
 Esen yellerden de kokun gelir Zahidem.

Elma diktim de bahçemizde yetişir
 Deyus baban da benimle itişir
 Zahidem de gelin olmadan gidiyor
 Benim ciğerlerim oylum oylum tutuşur.
 Esen yellerden kokun gelir Zahidem.

Ağıt

Eliminen urganımı yağladım.
 Yıkılası samanlığa bağladım.
 Uğrun uğrun tenhalarda ağladım.
 Düğünüm mahşere kaldı yanarım.

Asıldım urgana da gözlerim yolda.
 Merakım kalmadı evlide dulda.
 Sevdğim bilmiyom ne halda.
 Düğünüm mahşere kaldı yanarım.

Asıldım urgana da çıkmadı canım.
 Direğe vurmuşum ağrıdı yanım.
 Asılmada sebep pederim benim
 Düğünüm mahşere kaldı yanarım.

d) Bilmeceler

Bilmece, çoğunlukla somut kavramlarla üstü kapalı bir soruyu uzak yakın ilişki ve çağrışımlarla dikkatimize aksettiren kalıplaşmış şiirli sözlerdir. Bilmeceler halkın günlük hayatı, eşya, hayvan, bitki, tabiat gibi konulardan oluşur.

Bilmece geleneği birçok yerde değişirken veya bozulurken Kutludüğün beldesinde eskisi gibi olmasa da boş zamanları değerlendirme, eğlence aracı olarak sürmektedir. Naki Tezel 1969 yılında bastırıldığı Türk Halk Bilmeceleri adlı eserinde Kutludüğün beldesi de dahil olmak üzere beldeye yakın yerleşim yerleri olan Kayaş, Araplar Köyü, Kıbrıs, Ortaköy, Bayındır'da bilmecelerin derlendiği belirtilmektedir.

O tarihten sonra, bu yörede başka bir araştırma yapıldığına dair bir kaynağa rastlanmamıştır.

1. İnsan ve insan organlarıyla ilgili bilmeceler

Benim bir damım var, içinde çapa dolu? (Ağız, diş)

İki sırtık, bir tuluk, üst tarafı şıprıdak, daha üstü muşıldak, daha üstü ışıldak, daha üstü dana buzağı yaylası? (Ayaklar, karın, ağız, burun, gözler, kafa)

Yemlik altında çıplak buzağı?(Dil)

Olura değmez, olmaza değer, vallahi değmez, billâhi değer?(Dudaklar)

Keser sapı, kendi yapı, bir ağacın beş budağı?(El)

Dam ardında teke bağlı, boynuzları köke bağlı?(Kadın saçı)

Yüz üstünde iki bağ çubuğu?(Kaş)

Yağlı kaşık, yüze yapışık?(Kulak)

2. Hayvanlarla, hayvanî ürünlerle ilgili bilmeceler

Cici mici kuşlar, cami taşlar, verir emeği, ele bağışlar?(Arı)

Oyulmuş ağaçtan oluklar, içinde ver kalbur kavuklar, bu yağrulmuş çiçek macununu ne balıklar yapar, ne tavuklar?(Arı kovani, bal peteği)

Canlı kaçar, cansız kovalar?(At, araba)

Dört takı takı, iki bakı bakı, iki dinki dinki, bir finki finki?(Eşek)

Kafası tarak, kuyruğu orak, sesi uzun, kendi kısa?(Horoz)

Bir küçücük kumbara, erzak taşır ambara? (Karıncı)

Dağdan gelir sekerek, kuru üzüm dökerek?(Keçi)

Ekinsiz tarladan hoşlanmaz?(Kuş)

Yer altında yağlı kayış?(Yılan)

Suda çabalar, perçin ayak, perçin bıyık?(Balık, tavşan)

Baca üstünde hokkabaz, bunu bilmeyen kel papaz?(Leylek)

3. Bitkilerle, bitki ürünleriyle ilgili bilmeceler

Uzun uzun uzanır, senede bir bezenir?(Ağaç)

Dal üstünde bir sarı oğlan? (Ayva)

Çıtır çıtır yenir, ona eğlence denir?(Çekirdek, fıstık)

Dal üstünde al yanaklı oğlan?(Elma)

Fil fillice, burnu eğrice?(Nohut)

Dal ucunda ateş yanar?(Kiraz)

Bak bir sürü çocuk var, Peşlerinde kuyruk var?(Üzüm)

Alçacak boylu, kırmızı donlu?(Domates)

Yazın doğdu, kışın evde?(Turşu)

İçicik, fıcıcık, içi dolu turşucuk?(Limon)

Yazın gök, kışın gök, bunu bilmeyen ağzına bir kürek bok?(Çam ağacı)

Dağdan attım kırılmaz, bir yumruğa dayanmaz?(Soğan)

Ektim nohut, bitti söğüt, yaprağı kıt, kendi armut?(Yer elması)

4. Tabiatla, tabiat olaylarıyla ilgili bilmeceler

Bir kutu şeker, dünyayı eker?(Güneş)

Kapıyı açar, kapatmadan kaçar?(Rüzgâr)

Özü doyar, gözü doymaz?(Toprak)

Bir kalbur cevizim var, soyarım soyarım bitmez?(Yıldızlar)

Dağdan gelir, taştan gelir, eyerlenmiş aslan gelir?(Sel)

5. Eşyalarla ilgili bilmeceler

-Bir öküzüm var, bağlarsam gezer, çözersem yatar?(Ayakkabı)

Kuru girdi, sulu çıktı?(Bakraç)

Taştan elciği var, ağaçtan dilciği var?(Bulgur taşı)

Dağdan gelir dak gibi, kolları budak gibi eğilir su içer, bağırır oğlak gibi?(Kağrı)

İnim inim inler, cümle alem dinler?(Davul)

Altı taş, üstü tahta, sekiz ayak, iki baş?(Düven, ikizler)

Taşa bastım, tereğe çıktım?(Eyer)

Kıllı ağzını açtı, çıplak içine kaçtı?(Yün çorabı)
 Akşamdan çamur, sabahtan kömür, kadınlar yakar, ağalar bakar?(Kına)
 Çarşıdan kapkara, evde kıpkırmızı?(Kömür)
 Gel bize, otur üstüne?(Minder)
 Zengin elinde, fakarının dilinde?(Para)
 Yer altında gezer, yedi gelinden güzel?(Sapan demiri)
 Parça parça yapısı, göğe bakar kapısı?(Sepet)
 Derindir kuyu, gümbürder suyu, çeken ölmez, içen ölü?(Tüfek)
 Cansız, canlıyı tutup durur?(Yular)
 Dağda takılar?(Tüfek)
 İncedir uzundur ucu, gidip geldikçe bitirir işi?(Kalem)

6. Ölüm, din ve öteki konularla ilgili bilmeçeler:

Hasretleri kavuşturur, dargınları barıştırır? (Bayram)
 Bir cansız dört canlıya binmiş, bu ne biçim iş ? (Cenaze ve taşıyanlar)
 Bir baş bin başı devirir?(İmam)
 Adı küçük kendi büyük?(Kur'an)
 Dışı sivri, içi eğri?(Minare)
 Bir tabak yemişim var, yarısı yenir, yarısı yenmez?(Ramazan)

Hız. Ali'nin taptığı tapı,
 Yıkılmaz bu mevlânın yaptığı yapı,
 On iki bahçede kırk sekiz kapı,
 Gül nadir ağaç budağında biter?
 (Allah, insan, on iki ay-hafta,Bayram)

Şu tepenin öte yüzü, beri yüzü,
 Güldürmenin küçük kızı,
 Güldür güldür şepit yazar?
 (Kur'an)

e) Masallar

Şükrü Elçin, “Halk Edebiyatına Giriş” adlı eserinde masalı, bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hâdiselerin macerası, hikâyesi olarak tarif etmektedir (Elçin 1986: 127).

Halk arasında yüzyıllardan beri masallarda olağanüstü kişiler ve olaylar anlatılmaktadır. Masallar" bir varmış bir yokmuş" gibi bir anlatımla başlar ve "yedi, içti ,muratlarına erdiler" veya "onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana" gibi sözlerle sona erer.

Kutludüğün beldesinde derlenen masallar şunlardır:

Balı Amca

Bir Balı Amca varmış. Sık sık ava gidermiş. Bir gün tazısıyla birlikte ava gittiğinde çevresini kurtlar sarmış. Balı Amca dağda bulunan bir kulübeye kendini zor atmış. Tazı köye dönmüş. Köyde tazıyı yalnız görenler “Balı Amca niye dönmedi” diyerek merak etmişler. Köylüler, Balı Amca’yı sabahleyin aramaya dağa gitmişler ve kulübede bulmuşlar. Balı Amca’nın ağzı dili tutulmuş. Doktora götürmüşler. Doktor “hasta kırk güne kadar iyileşmezse ölür” demiş. Balı Amca kırk gün sonra ölmüş.

Alçak Gönüllü

Bir kadının bir oğlu varmış. Çok fakirmiş. Bir gün oğlu nasip aramaya çıkmış. Dağ tepe aşmış, kapısız ve penceresiz bir binaya varmış. Duvar dibine otururken bir sakallı hızır yanına gelmiş. Hızır: “*sen ne arıyorsun*” diye sormuş. Oğlan da “*ya baba ben nasip arıyorum*” demiş. Hızır: “*oğlum, ben seni çalıştırırım ama benim ne tür iş yaptığıma karışmayacaksın*” demiş. Oğlan da “*tamam baba*” diye cevap vermiş.

Kapısız ve penceresiz binadan bir kapı açılmış. İçerisi cennet gibiymiş. Hızır, oğlana ,“*senin yapacağın iş sadece bana abdest aldırarak, başka bir iş yapmayacaksın*” demiş. Hızırın kolları ilk gün abdest alırken bembeyazmış. Hızır abdest almış ve gitmiş. Ertesi gün abdest alırken kolları biraz kanlıymış. Hızır abdest almış ve gitmiş. Hızır üçüncü gün abdest aldığında kolları dirseklerine kadar kanlıymış. Hızır oğlana “*oğlum senin işin bitti, gidebilirsin*” demiş. Oğlan “*ya baba benim bir sorum var cevap almadan gitmem*” demiş. Hızır, oğlana bir yük altın vererek soru sormadan gitmesini söylemiş. Oğlan da cevap almadan gitmiyormuş. Hızır, oğlanın gitmediğini görünce cevap vermiş “*kollarım beyaz iken mümin kulların canını alırım, kollarım az kanlı iken, az günahlı kişilerin canını alırım,*

kollarım dirseklerime kadar kanlı olduğunda asi kulların canını alırım.” demiş. Oğlan hızıra, “Ya baba benim canımı ne zaman alacaksın?” diye sormuş. Hızır da, oğlana soru sormadan gitmesini istemiş. Oğlan cevap almadan gitmiyormuş. Sonunda hızır oğlana: “senin canını gerdek gecesi alacağım” diye cevap vermiş. Bunun üzerine oğlan evine dönmüş. Annesi oğlunun geldiğini görünce sevinmiş ve “sana sultanların padişahların, zenginlerin kızını alacağım” demiş. Oğlan ise “fakir bir kızla evlenirim yoksa evlenmem” diye cevap vermiş. Annesi, “kimsenin yüzüne bakmadığı şu kıza mı kaldın?” demiş. Sonunda oğlan ile fakir kızı evlendirmeye karar verilmiş. Gerdek gecesi oğlan iki rekât namaz kılarak hızır görmüş. Oğlan hızıra “annemle helâlleşeyim sonra canımı al” diyerek izin istemiş. Oğlan annesine giderek büyükler küçüklerin kusurlarını affeder diyerek helâlleşmiş ve evine dönmüş. Hızırın önünde durmuş. Hızır oğlana “kalk oğlum sen ne güzel çalıştın, çabaladın, rızkını annenin eline verdin, annen ise yükseklerden uçtu. Sen fakir kızını istemene rağmen o zengin kızı istedi. Ben sana yüz yıl ömür veriyorum” demiş. Hızır oğlanın sırtını sıvazlayarak oradan ayrılmış.

e) Atalar Sözü

“Maddî şekli bir hareket noktası yapan ve ilk söyleyicilerini tesbit edemediğimiz bu dil mahsulleri, hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlâk, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek-görenek ile tabiat hâdiselerinden, teknikten vb. çıkacak kaideleri müşahhasan mücerrede giden bir yolla, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazı ile nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir” (Elçin 1986: 62).

Beldede derlenen atalar sözü şunlardır:

- Zerdali elin, eşek emanet kavsarayı (sepeti) ödünç gezdiriyor.
- Ot kök üstünde biter.
- Kaval elin yel Allah’ın, sana parmaklarını oynatmak düşer
- Katranı kaynatsan olmaz ki şeker, cinsini sevdiğim cinsi cinsine çeker.
- Davul dengi dengine çalar.
- Dağdan gelen bağdakini kovar.
- Uzaktan davulun sesi iyi gelir.
- Görünen dağ kılavuz istemez.
- Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.
- Baba oğluna bağ bağışlamış, oğlu babaya bir salkım üzüm vermemiş.
- Anasına bak kızı al, astarına bak bezini al.

- Beller bedirinki gibi, sallar Sadirin ki gibi.
- Oturduğun ahır sekisi, çağırıldığı İstanbul türküsü.
- Ayranı yok içmeye, tahtevannan gidcr sıçmaya.
- Asıl azmaz bal kokmaz, kokarsa yağ kokar
- Onun aslı yoğurttur.
- Sünnct olmayan erkek sayılmaz, askerlik yapmayan adam sayılmaz.

a) Kaynak Kişiler

Abdullah Helvacı, 1961, Belediye Başkanı.

Ali Kale, 1930, Emekli.

Ali Telli, 1956, İşçi,

Metin Helvacı, 1951, Emekli ve ticaretle uğraşır.

Bayram Mesci, 1969, Ticaretle uğraşır.

Hasan Küçük, 1933, Emekli.

Mehmet Yıldırım, 1936, Emekli.

Ömer Seymen, 1942, Emekli.

Şuayip Ediz, 1943, Terzi.

Osman Şahin, 1958, Oruçreis İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı.

Dr. Zafer Mutlu, 1956, Kutludüğün Sağlık Ocağı Doktoru.

Emine Saraç, 1921, Ev hanımı.

Emine Mesci, 1940, Ev hanımı.

Zeynep Mesci, 1967, Ev hanımı.

Ahmet Helvacı, 1931, Emekli.

Mehmet Sertcan, 1949, Serbest çalışır.

Mustafa Yazar, 1959, Memur.

İsmet Özçelik, 1948, Emekli, Akçaali köyünden, Ankara'da oturur.

Nihat Meydan, 1963, Memur.

İlhami Küçük, 1945, Emekli.

Gürcan Yılmaz, 1966, Serbest çalışır.

İsmail Yalçın, 1948, Emekli.

